

Ks. Piotr S z c z u r, *Problematyka społeczna w późnoantycznej Antiochii na podstawie nauczania homiletycznego Jana Chryzostoma*, Lublin: Wydawnictwo KUL 2008, ss. 634.

W świetle dotychczasowego bilansu polskich prac poświęconych myśli Jana Chryzostoma, który przedstawia się bardzo skromnie, należy z wielkim uznaniem powitać powstanie monumentalnej monografii ks. Piotra Szczura, dotyczącej problematyki społecznej w późnoantycznej Antiochii, w świetle pism największego kaznodziei Kościoła Wschodniego. Praca została oparta na przeogromnej bazie źródłowej, obejmującej wszystkie homilie antiocheńskie Jana Złotoustego, z których tylko nikła część została dotychczas przełożona na język polski. Z konieczności więc autor musiał się oprzeć na greckim oryginale homilii Wielkiego Antiocheńczyka, prezentując w swej pracy wiele tekstów nieznanymi dotychczas polskiemu czytelnikowi. Z wielką akrybią i kompetencją autor wszystkie swe tezy starannie dokumentuje źródłowo, zamieszczając w przypisach odpowiednie odnośniki lub nawet paralelne wypowiedzi Jana Chryzostoma, potwierdzające jego pogląd na omawiany temat. Równie perfekcyjnie potraktowana została przeogromna literatura przedmiotu. We wstępie pracy autor omawia wyczerpująco stan badań, wykraczając często daleko poza interesującą go problematykę społeczną. Wyniki swych badań i ustaleń konfrontuje z istniejącymi opracowaniami, z powodzeniem polemizując z niektórymi tezami specjalistów o określonej renomie.

Plan pracy, złożony z siedmiu rozdziałów, jest logiczny i wyczerpujący wieloaspektowo cały materiał podawczy. Uwagę zwraca podział rozdziałów na paragrafy i podparagrafy, podzielone zazwyczaj na jeszcze mniejsze jednostki, co niezwykle ułatwia czytelnikowi odnalezienie interesujących go zagadnień szczegółowych. Całą bogatą problematykę społeczną autor osadził w szczegółowo przedstawionym kontekście geograficznym i historycznym oraz środowiskowym. Słusznie też zwrócił uwagę na liturgię jako środowisko nauczania Jana Chryzostoma. W konsekwencji przedstawił również osobowość i nauczanie Jana Złotoustego oraz scharakteryzował pod względem zróżnicowań społecznych grupy słuchaczy jego kazań, wśród których byli bogaci i wykształceni, „przeciętni” chrześcijanie (klasa średnia), biedni, rzemieślnicy, robotnicy, niewolnicy, rolnicy i kobiety. Kolejne dwa rozdziały (II i III) zostały poświęcone tak niewralgicznej sprawie w życiu społecznym Antiochii, jakimi były problemy bogactwa i ubóstwa. Autor wiernie przedstawia całą szeroką gamę proble-

mów związanych z tą tematyką bezpośrednio lub pośrednio, jak chciwość, nadużycia finansowe, działalność charytatywna oraz jałmużna. Dalsze rozdziały zostały poświęcone tak ważnym sprawom w życiu społecznym, jak małżeństwo i rodzina (IV), praca (V), rozrywka (VI) oraz obecności innowierców w Antiochii (VII).

Autor daleki jest od bezkrytycznej gloryfikacji Chryzostoma, zdając sobie w pełni sprawę z jego radykalizmu i wygórowanych postulatów ascezy monastycznej, które usiłował wpoić swym słuchaczom. Wybitny kunszt retoryczny, jakim dysponował Chryzostom, przyciągał rzesze słuchaczy, którzy bardziej szukali rozrywki niż pouczenia. Kazania Jana „ciągle wywoływały spontaniczne oklaski lub głośne okrzyki zachwytu, słuchacze też płakali i śmiali się” (s. 554). „Jan Chryzostom stanął przed paradoksem, że można poddać się fascynacji elokwencją doskonałego krasomówcy i okazywać mu szacunek oraz pełną zachwytu lojalność, jednocześnie nie przyjmując treści jego przesłania” (s. 559-560).

Obraz społeczeństwa antiocheńskiego z drugiej połowy IV wieku został wiernie przedstawiony w pracy ks. P. Szczura w całym swym bogactwie i zróżnicowaniu. Praca zawiera materiały, które mogą zainteresować nie tylko socjologów, ale również dogmatyków, moralistów, herezjologów oraz historyków obyczajowości, zainteresowanych prozaicznymi sprawami życia codziennego. Niewątpliwą zaletą omawianej pracy jest jej niezwykle dostępna forma podawcza. W sposób jasny, prosty i komunikatywny, a zarazem kompetentny i rzeczowy, autor relacjonuje omawiane treści, rezygnując z tak ulubionej przez wielu współczesnych badaczy zawilej terminologii, naszpikowanej neologizmami oraz terminami obcojęzycznymi. Dzięki temu lektura omawianej monografii staje się zrozumiała, ciekawa i wręcz pasjonująca, nawet dla przeciętnego czytelnika. Praca ks. Piotra Szczura odznacza się dużymi walorami naukowymi; jest głęboko źródłowa, poprawna metodologicznie, krytyczna, wyważona i precyzyjna. Należy podkreślić, że omawiana monografia jest dziełem oryginalnym i nowatorskim, nie tylko na gruncie polskim, ale i światowym oraz stanowi poważny wkład do badań nad patrologią grecką IV wieku. Z powyższych racji omawiana praca ks. Piotra Szczura w pełni zasługuje na polecenie do lektury.

*Ks. Franciszek Drączkowski
Katedra Patrologii Greckiej KUL*